
Леанід Дранько-Майсюк

...ад сваіх бацькоў, нафтавых спрытнюгаў,
ты займела інтэлект, пацалаваны цынiзмам...

Нярвовы раман

Наладзіўшы ад цябе неабходныя ўцёкі, я апынуўся ў Дубліне; мог апынуцца ў Берліне, Варшаве, Баранавічах (дзе заўгодна!), аднак жа лёс выпадкова прывёў мяне ў сталіцу Ірландыі, і свой нядоўгі ірландскі побыт я ўзбагаціў яшчэ кароткім шпацырам па Лісабоне і Парыжы.

Гэта былі ўцёкі дзеля супакаення, бо наш нярвовы раман, у якім верхаводзіла ты, займеў ужо далёкі ад спакою кухонны змест.

Ты пачала раздражняць мяне, — ужо ня цешыла тваё багацьце, не чаравала твая рызыкаўнасьць, не захапляла люстраная прыгажосьць, не прыцягвалі тэатральныя зьвівы твайго нораву, не кружылі галаву невераемяныя прапановы; ня радавала патрабаваньне, каб я штодня складаў вершы і ўжо не замілоўвала тое, што ты дасканала ведаеш

французскую і польскую мовы; нават мелісныя твае валасы страцілі для мяне прывабнасць.

Божа, а яны мне так падабаліся!

Я раптам адчуў: каханьне – небясьпечнае, калі верыш, што яно бясконцае, і зразумеў: раздражненьне і мой характар – зьявы роднасныя; усё гэта паказвала на тое, што прыйшоў час разьвітацца і разьвітацца канчаткова.

Я не ўзлюбіў тваё пачуцьцёвае панства, твой халодны розум і разьлічаную юрлівасьць; не ўзлюбіў тваю мару купіць у Менску вуліцу (ня дом, ці хай сабе некалькі дамоў, а менавіта цэлую вуліцу!) і ўзьненавідзеў тваё крэда: грошы – гэта паэзія багатых...

Не ўпадабаў таксама і тваю філасофію: лепшы стан для жанчыны, калі яна ні жонка і ні каханка!

Насьцярожвала, не дала спакою і твая празьмерная схільнасць да картаў: варта сказаць, што ў карцёжніцтве ты стварала радзівілаўскі маштаб; зазвычай пачынала буйны карцёж сярод ночы і ў такія моманты ператваралася ва ўпартую, нават ваяўнічую істоціну; на ігру заводзілася імгненна: гром ці град, суцэльны змок ці мароз – перашкоды для цябе не існавала нікай! – ты ляцела ў казіно, зьбірала вакол сябе розных прайдзісьветаў і прайдзісьветак, праседжвала з імі да раніцы, гуляла апантанна, гарачліва, самазабыцьцёва, з вялікім смакам і салодкім імпэтам – цябе немагчыма было спыніць; не сказаць, што ты не выйгравала, часам табе шанцавала і шанцавала вельмі, аднак жа часцей ты прагульвала, зноў жа па-радзівілаўску прасаджвала немалыя грошы і ня толькі грошы – аднойчы з незвычайнаю лёгкасьцю прамантачыла адно са сваіх лецішчаў...

Пра такіх, як ты, кажуць: шырокая натура...

Так, ты была шырокай натуры, шчодрога прыроднага замесу і праз авантурную сваю таварыскасьць мела знаёмства з судзьямі і міліцэйскімі начальнікамі, папулярнымі журналістамі і вядомымі палітыкамі, а таксама з патрэбнымі чыноўнікамі, вайскоўцамі, лекарамі, гандлярамі, банкірамі...

Ты зусім ня ўмела крыўдаваць, амаль не бывала злоснай, ніколі і, можна сказаць, нікому не шкадавала грошай; калі што якое, то ахвяравала ўсім – як той казаў, і зоркамі, і бульбаю...

Словам, у табе было намешана ўсяго...

Іншым разам ты дзіўна, неяк па-школьнаму выхвалялася: “У мяне такі ж моцны характар, як і ў Еўфрасіньні Полацкай!..” – а часам дык наогул бяздумна блюзьнерыла: “Ісус Хрыстос лячыў людзей ад усялякай немачы і за гэта займеў Галгофу... Калі ж ён па-сапраўднаму ўваскрэсьне, то, убачыўшы такую жанчыну як я, бездапаможна ўздыхне і самохаць вернецца на сваю камяністую гару...”

Прызнаюся, балюча даймала тваё “ўсёведаньне” пра мяне, як і выяўныя намёкі на маю местачковую адукаванасьць — аднаго ж разу з пуставатым

уśmieхам ты атэставала мяне, як ахвяру савецкай школы і ўласнай ляноты...

Ад сваіх бацькоў, нафтавых спрытногаў, ты займела інтэлект, пацалаваны цынیزмам!

О, твае бацькі – уладальнікі грашовага звону; гэта, вядома ж, ад іх тваё раньняе багацьце; яны — майстры шахермахерства і праньрства; ім лёгка сказаць пра любога любое, аднак цяжка сказаць любае (хіба што пра цябе); яны — з таго жалезнага поля, якое ўмее само сябе засяваць; яны – цьвярозья рэалісты, абаронцы карысьлівасьці, распаўсюднікі жываглотства, новыя паганцы; іхні галоўны ідал – нафтавая помпа...

Зрэшты, гаворка не пра іх...

Я пазнаёміўся з табою ў Жаночым інстытуце, мяне запрасілі пачытаць вершы...

Калі падыходзіў ужо да інстытуцкага будынку, то на беразе Сьвіслачы ўбачыў вялізнага чорнага дога... з белаю ружаю ў пашчы!

Што й казаць, незабыўны малюнак!

Гаспадыня дога, ужо даволі немаладая кабета, прымаючы ружу, з запытальнаю хітрасьцю паглядзела на мяне: “А ты, напэўна ж, яшчэ ні разу ў зубах не прыносіў жанчыне кветкі?!”

Сапраўды, ні разу, у думках згадзіўся я, таму ўпершыню ў жыцьці пазайздросьціў сабаку!

“Чакай, — моўчкі гаманіла далей праніклівая старая, — жанчына табе сама гэта к прынясе кветкі!”

Містыка нейкая дый годзе, бо сапраўды па маім выступленьні адна студэнтка (а гэта была ты), сьціскаючы меліяднымі вуснамі (!) сьцяблінку, паднесла мне залацісты даронікум...

Што гэта?

Звычайнае супадзеньне, ці гаспадыня чорнага дога – чараўніца, ведзьма?!

Я так і не разабраўся тады, але адчуў, што з гэтага моманту рэчаіснасьць аддалілася ад мяне на тую адлегласьць, на якой звычайна сьмерць знаходзіцца ад жыцьця.

Недзе праз тыдзень, калі мы сустрэліся ў кавярні “Іспанскі куток”, ты прапанавала мне гульнію – пачала ўгадваць хто я і што я (словам, стала маляваць мой псіхалагічны партрэт), і амаль усё ўгадала.

Партрэт выйшаў такі: я зайздросьчу заўсёды чужой упэўненасьці, і мяне мучыць свая няўпэўненасьць; я ўлюбёны ў вершаскладаньне і баюся жыцьця; я страціў адчуваньне парадку і разуменьне таго, што час, які прызначаны дзеля парадку, увасабляецца ў спакой; я – недаверлівы, таму ці ня ў кожным бачу злодзея, які толькі й чакае моманту, каб улезьці ў кішэню маёй душы (ты так і сказала: “... у кішэню маёй душы...” – запамінальны выраз!); я ахоўваю сваё незразумела кім уколатае самалюбства і сьлязьлівымі летуценнямі атручваю ўласнае існаваньне; я скіраваны пераважна ў мінулае, і маю кроў халодзіць лянота; таксама ж маю кроў песьціць разумовая санлівасьць, і ўсё гэта сьведчыць пра мой

даволі звычайны інтэлект і недастатковую адукацыю; урэшце – я шмат думаю пра нязначнае і мала працую...

Партрэт склаўся праўдзівы – то-бок, непрывабны.

Зрабілася нават крыўдна.

Але крыўду заўсёды трэба хаваць.

“О, дык вы прачыталі ўсе мае кніжкі, усе інтэрв’ю!” – з удаванаю весялосьцю ўсклікнуў я.

“Прачытала. Я наогул вывучала вас і сачыла за вамі. Можна сказаць, хадзіла сьледам. Адкрыюся, я з намерам зладзіла ваша выступленьне ў нашым інстытуце!”

“З намерам? Не разумею...”

“Ты павінен дапамагчы мне...”

“Ты”?! Мы перайшлі ўжо на “ты”?”

“Я перайшла...”

“І з якой гэта хвіліны?”

“З гэтай хвіліны... З гэтай маёй п р о с ь б ы! Дык вось, ты павінен мне дапамагчы...”

“Дапамагчы?! У чым?”

І тут абсалютна спакойна, нібыта гаворка йшла пра жаданьне выпіць шклянку гарбаты, ты растлумачыла, ш т о я павінен быў зрабіць.

Пачутае вострым нажом увайшло ў маё горла!

“Чаму я, а не хто-небудзь іншы?”

“У цябе выдатнае пачуцьцё рытму. Невыпадкова ж улюбёны ў верша-складаньне. З-за гэтай якасьці я цябе й выбрала!” – на поўным сур’ёзе праказала ты.

“Выбрала?!”

“Не здзіўляйся і не рабі выгляд, што табе непрыемная мая просьба!”

“Добра... І калі я павінен?”

“Ну, скажам так, тыдні праз два...”

“А чаму ня сёньня, ці заўтра?”

“А табе, мой дарагі, патрэбен час, каб атрымаць адмоўны вынік...”

“Які яшчэ вынік?!”

“Я хачу ведаць, што ты здаровы!”

Прыгожанькая цынічка, амаль удвая за мяне маладзейшая, распачала са мною бессаромную гульню, і гэта гульня авалодала мною.

Накіраваньне на дасьледаваньне маёй крыві было выпісанае і, чакаючы “адмоўнага выніку”, я хваляваўся, непакоіўся; не, сказаць трэба па-іншаму – мяне ажно трэсла да таго дня, да той цягучай, як цёплая смала, хвіліны, пакуль урэшце не даведаўся, што вынік даследаваньня, дзякаваць Богу, сапраўды адмоўны...

Ты выйшла з дзявочасьці гэтак жа звыкла, як, скажам, звыкла выходзяць на вуліцу з якой-небудзь абутковай крамы.

Ты заўсёды дамагалася таго, чаго хацела, і заўсёды ж рабіла тое, што табе хацелася рабіць.

Цябе знаравіў час.

Вядома ж, у табе не маўчала й кроў тваіх прагавітых бацькоў, аднак жа час ператварыў тваю кроў у сапраўдны агонь.

Ты меціла ў гэтым агні спаліць сваю будучую старасць і ня думала пакуль станавіцца ні жонкаю, ні маці.

Ты ведала, што табе трэба, а што не...

Мая незадаволенасць нашым раманам узрастала, бо ты не давала ягонаму сюжэту вольна дыхаць.

Я разумеў: цябе немагчыма кахаць, бо твая душэўная нарванасць была большаю за тваю знешнюю прыгажосць, аднак жа такім, як ты, ідыёты-лірыкі прысьвячаюць свае рыфмаваныя сьлёзы...

Трэба сказаць, што ты цалкам адпавядала свайму імені.

Ясная справа, ты не магла звацца Веранікаю, Магдаю, Ганнаю ці, скажам, Алесяю; ты звалася Эл (спадарыня Эл!) – такое нязвыклае імя было яшчэ адным увасабленьнем тваёй свавольнай натуры!

Часам мне здавалася, што ты пародыя на Настасью Филипповну; што табе ў тры разы болей гадоў, чым у пашпартнай сапраўднасці, і ты – тое горшае, што ёсць у характары Венеры; урэшце – ты каралева Бона, якая не вярнулася ў Мілан...

“Паглядзі, калі ласка, на мяне!” – аднаго разу папрасіла ты і пачала распранацца.

Я паглядзеў і на тваім жываце ўбачыў сьвежую татуіроўку.

“Гэта што?!”

“Лілеі! Ілюстрацыя да тваёй песьні “Сон лілей”!”

“А я падумаў: счэпленыя павукі!”

“Ну, ты й скажаш... Я хацела спачатку выкалаць Мірскі замак з надпісам “Свабода Беларусь”, але падумала: не, лілеі ўсё-ткі лепш!”

“Не разумею цябе?”

“Я даўно марыла г э т а к сябе ўпрыгожыць...”

“Цела само па сабе прыгажосць! Пляміць яго татуіроўкаю – глупства!”

“Чаму?”

“Нельга ўпрыгожваць прыгожае!”

“Ты філосаф, які ня мае сваёй бочкі!”

“Аднак жа маю свае абручы!..”

Мусіць жа, з гэтых недарэчных “павукоў” і пачалося яно, — маё павольнае аддаленне ад цябе, бо калі глядзеў на тлустую хімічную пляму, якая назаўсёды завалодала тваім жывацом, то адчуваў сваё мужчынскае бясьсільле...

У Менск я вярнуўся ўжо гатовы да разьвітальнай гаворкі з табою; вярнуўся апоўначы і, вырашыўшы пакінуць на дзень гэту ня вельмі прыемную гаворку, на чыгуначным вакзале падараваў табе адамантавую сініцу – адмысловую ірландскую заколку.

Ты адразу ж прыбрала ёю свае мелісныя валасы і прамовіла:

“Якое супадзеньне! Сёньня раніцаю ў мой пакой заляцела сініца, і я

тут жа ўспомніла сваю дзіцячую мару... Некалі марыла, каб сінца жыла ў маіх валасах!”

“Дзівацкая мара...”

“Я люблю дзівацкія мары... Ну, што новага за кардонам? Як твая любая Еўропа?.. Еўропа – дзяцінства! Мне вельмі падабаецца гэты твой вобраз! Ён такі нерэальны! Што, Еўропу яшчэ не паглынула глабалізацыя? У нас так яе баяцца! Асабліва вы, пісьменьнікі... Нашы продкі-паганцы, мусіць, гэтак жа баяліся хрысьціянства, як пісьменьнікі сёння баяцца глабалізацыі!”

Я не адказаў.

“А, памятаеш?!” – імгненна памяняўшы тэму гаворкі, ты паказала вачыма на высокую прывакзальную таполю.

Вядома ж, я памятаў...

Аднойчы ля гэтай таполі ў змроку Бабруйскай вуліцы ты купіла дзве кніжкі (французскую і польскую) – зборнікі вершаў Верлена і Галчыньскага.

Кніжкі (ня прозу, а толькі паэзію і на розных мовах!) прадаваў саракадовага веку чалавечак з армянскімі сумнымі вачыма і горкімі прыкметамі безграшовай інтэлігентнасьці.

У першыя паслясавецкія месяцы, калі запанаваў немалы страх: а што ж будзе далей? а як яно пойдзе? а як будзем жыць? а навошта ўсё гэта? – такія людзі мізарнелі на вачах, нават высокія і станістыя фізічна гнуліся, здавалася, рабіліся меншымі за саміх сябе.

Нэндза рые пад няўдачнікамі нябачныя ямы (няўдачнікі самохаць апускаюцца ў іх і таму здаюцца малымі!), і той небарака ўжо стаяў у такой яме...

Ён, дарэчы, быў добрага сярэдняга росту і шыракаваты ў плячах, аднак жа ягоная відавочна безабаронная беднасьць мела такія трывалыя знакі, такую бачную выяўнасьць, што ў маю памяць ён увайшоў амаль карлікам!..

Запомнілася яшчэ й такое – выступіўшы са сваёю нягэглаю торбаю з-за таполі, ён пахнуў царкоўным бэзам...

У нашым падыходзе да чалавека шмат што вырашае пах ягонага цела!

Нехайны не прывабіць і самаю вялікаю мудрасьцю (прынамсі, напачатку), бо такога ня надта хочацца слухаць.

Дапускаю: нехайнасьць зьяўлялася немалою перашкодаю і для распаўсюду хрысьціянства!

У доўгай і небясьпечнай дарозе апосталы абрасталі карою і даляўшы нарэшце да таго ці іншага места, да таго ці іншага паселішча, думаю, спачатку шукалі ў ім ня ласьню, а кафедру.

І гэта зразумела чаму.

Пасланьнікі незвычайнага ратаваньня сьпяшаліся, ім хацелася хутчэй прамаўляць, вучыць, засьцерагаць, пераконваць; ім хацелася тут жа абярнуць у сваю веру распусных ідалапаклоньнікаў, аднак жа апосталаў па

першым часе ня вельмі слухалі і калі не пабівалі камянямі, то адмахваліся ад іх, як адмахваюцца ад брудных валацугаў...

Дык вось, ведаючы якая яна змястоўная, філасофія чалавечага паху, я намерваўся прамінуць гэтага няшчаснага, аднак жа ты загаварыла з ім, ступіўшы бліжэй да таполі, на якую падаў млявы круг ліхтарнага агню.

Ад радасьці, што нешта заробіць, саматужны кніганоша па-дзіцячы ўсхліпнуў і ўдзячна зняў свой падзерты капялюш...

“Выберу тыя вершы, якія мне спадабаюцца, і памагу табе іх перакласці!” – так сказала тады.

Ведала, што я зайздросціў тым паэтам, якія адольвалі звыкласць, якія дзеля расы, што толькі на папараці ператвараецца ў золата, ішлі ў сьвет жабрацкаю сьцежкаю і за асалоду магчымай небясьпекі плацілі турэмнымі днямі.

Ведала, што я прыпадаў да любое магчымасці, каб абараніць сябе ад звыкласці, бо паверыў у правіла: той, хто бароніцца ад звыкласці, вяртаецца да маладосці...

Прыняўшы тваю прапанову стаць перакладчыкам, паспадзяваўся: “Раптам пашанцуе, і я пераадолею сябе?! Раптам і мною авалодае крышталны холад бадзяжніцтва, калі па-беларуску прамоўлю вершы Верлена і Галчыньскага... Тады, магчыма, і маё жыццё здабудзе жоўць адметнасці! Тады, магчыма, навучыся лёгка жыць?! А гэта ж так неабходна, бо з гэтым усё звязана. Усё. Нават сьмерць... Лёгка хочацца памерці? То, каб сталася такое, навучыся лёгка жыць – цешыцца таму, што будзе, цешыцца з таго, што знікла, хлебны дух з царкоўным духам удыхаць на грудзі ўсе... Як бачна, мае думкі тады закруціліся ў нешта блізкае да свабоднага вершыка...”

“Дык успомніў?” – ты вярнула мяне з успамінаў.

“Беднага кніганошу?!”

“А-а, не забыў! Пакуль ты раскашоўваўся ў ірландыях і партугаліях, я выцягла яго, можна сказаць, з турмы і дала работу!.. Ён даволі незвычайная асоба. Чыстая душа і рукі залатыя! Любы замок за адну хвіліну адамкне!”

“Што, па кватэрах лазіць?”

“Лазіў! І больш ня будзе! Але чаму лазіў? Не паверыш! Рабіў гэта з адною толькі мэтай... Ой, сапраўды не паверыш!..”

“З якою такою мэтай?”

“Каб на жаночым туалетным століку пакінуць кветкі!”

“Кветкі?!”

“Так... Выбіраў кватэры адзінокіх жанчын і прыносіў туды сьціплыя букеткі... Проста цуд, я табе скажу!... Калі яго спаймалі, то, вядома ж, як банальнага злодзея, здалі ў міліцыю... Пра ягоныя прыгоды я даведалася з тэленавінаў і кінулася ратаваць дзівоснага рамантыка... Словам, выкупіла яго і вельмі здзівілася, калі пазнала ў ім нашага кніганошу! Дарэчы, ён вывучыў беларускую мову і ведае пра цябе!”

Заінтрыгаваны, я ня мог не спытаць:

“І дзе ж ён зараз?!”

“У Паўночным завулку! Паехалі, пакажу...”

У Паўночным завулку?!

Пра гэту менскую мясціну варта сказаць – прастора, у якой да дзяўчыны трэба зьвяртацца: Вашая прыгажосць, а да жанчыны: Ваше хараство.

Чаму?

Ды перш за ўсё таму, што там няма разьлічанай праявінасці – тобок, не жывуць карысьліўцы.

Я палюбіў Паўночны гэтак жа, як люблю тыя хвіліны, у якія разумею кожную сваю мару.

Драўляныя старасьвецкія дамы завулку наводзяць на памяркоўнае думаньне: “Калі чалавек – ня толькі лямант юру і трыбуха, а яшчэ і ўвасабленьне далікатнай задумлівасьці, то ён усё ж такі авалодае сабою, супакоіць сябе разуменьнем, што неабходнае да яго заўсёды прыйдзе ў неабходны момант... І сваёю прыгожаю прысутнасцю дапаможа іншаму ўцішыць славалюбства, умерыць ганарыстасць, уціхамірыць пыхлівасьць і фанабэрыю, і дапаможа зразумець – шчасьце знаходзіцца ў магчымасьці сьмяяцца з сябе...”

Пад уплывам такога думаньня лёгка можна паверыць, што ў Паўночным ужо адбылося тое, што ўрэшце павінна скрозь адбыцца ў хрысьціянскім сьвеце: Евангельле перамагло царкву, сьвятары па сваёй волі адракліся ад сану, храмы сталі проста прыгожымі будынкамі, а людзям засталася адно – працаваць, чытаць Евангельле, думаць пра Ісуса Хрыста і любвацца храмамі.

На тое, што так станецца, вельмі спадзяюцца, дарэчы, радыкальныя мысьляры...

Паўночны сваім бліжэйшым да чыгуначнага вакзала крылом ляжыць на ўзвышшы, і адсюль Менск унізе бачыцца, як узножжа пакуты.

Падабенства сімвалічна ўзмацняецца, калі з гэтага ўзвышша глядзець на адноўленьне вежы касьцёлу Сьвятога Цела, уяўляць схаваную Нямігу, палюхаць сябе турэмным Пішчалаўскім замкам, прамаўляючы: “Божа, неба над турмою заўсёды прыгожае!”; урэшце, — калі думаць пра лёс Янкі Купалы і Юркі Лістапада...

Калі думаць пра іхні пакутлівы лёс...

Менавіта ў Паўночным я раскажаў табе, як іх угаворвалі, вербавалі, палітычна спакушалі, патрабавалі зрабіць так, “як трэба зрабіць”; я раскажаў чым ім пагражалі і як спрабавалі завесьці ў ганьбу.

Але яны вытрымалі, і таму, калі ёсьць у нас Юрка Лістапад, то ня варта наракаць на адсутнасць нацыянальнай непакіснасьці; калі ёсьць Янка Купала, то ня трэба казаць, што беларускае слова ня мае магічнай вагі...

У Паўночным жа раскрыву табе і гэту дзівосную гісторыю...

У чэрвені 1942-га ў рэстаране гасьцініцы “Масква” Янка Купала су-

стрэўся з Пятром Глебкам і Максімам Танкам.

Рэстаран быў упрыгожаны пальмамі, у пальмах сьпявалі канарэйкі, з галіны на галіну пераскоквала малпачка, а ў глыбокім блакітным фантане плавала вялікая чырвоная рыба.

Вядома ж, такі экзатычны інтэр’ер ня вельмі стасавалася з настроем ваеннага часу, аднак жа схіляў да рызыкаўных мрояў...

Раптам грукнуў пісталетны стрэл, — п’янаваты лётчык, бліснуўшы на кіцелі залатою зоркаю, паспрабаваў падстрэліць рыбіну.

Яго ласкава супакоіла прыгажуня-афіцыянтка, і лётчык-герой, схаванайшы пісталет, пачаў да яе заляцацца.

Заляцанню перашкодзіў чалавек у форме НКВС, ён запатрабаваў здаць зброю.

І тут раззлаваны авіятар адпаліў па-дзіцячы геніяльную штуку, — нечакана для ўсіх сьпіхнуў тылавіка ў фантан.

Гледзячы, як з’яважаны тылавы служка марудна вылазіць з вады, Янка Купала скупа сказаў:

“А папера тоне...”

Сказаў нешта такое, што ня мела відавочнай сувязі (прынамсі, на першы погляд) з тым, што здарылася, але сказаў так упэўнена, нібыта ведаў: неспадзяваны скандал у рэстаране павінен быў адбыцца...

“Папера ня тоне, дзядзька Янка!” – дзеля наўнай нагляднасці Пятро Глебка кінуў у ваду блакотны лісток, які, вядома ж, застаўся на яе паверхні.

Тады з маўкліваю разважлівасцю Янка Купала накрэсліў некалькі словаў, і паперка з ягоным надпісам, паволі цягнуўчы, апусьцілася на блакітнае дно фантана...

Гэту гісторыю я пачуў ад Максіма Танка ў 1993 годзе – у пачатку нашага рамана, калі мяне яшчэ нічога не раздражняла ні ў табе, ні ў нашых адносінах, ні ў сваім характары, ні ў палітычным часе; калі яшчэ быў упэўнены, што мы разам (менавіта разам!) абавязкова ўгадаем твае словы песьняра, якія надалі звычайнай паперы вагу каменя...

З чыгуначнага вакзала дарога да Паўночнага зусім кароткая, — па трамвайнай Бабруйскай пад вядук і трохі далей паўз Тэатр музычнай камедыі...

Па выбітых бетонных сходах мы падняліся ў завулак, і адзіная ў брудна-мелевым небе заранка сваім доўгім лазурковым промнем пацалавала адмантавую сініцу, што ўжо заснула ў тваіх валасах.

І, пэўна ж, ад гэтага пацалунку ўдалечыні ўзьнік празрысты цень, нібыта запаленую свечку наблізілі да курынага яйка...

На спадзе, дзе праходзіла Нямецкая вуліца, неонава сьвяцілася будка-вартоўня, — такія будкі звычайна можна ўбачыць ля варотаў замежных пасольстваў.

Па завулку, які спаў і спаў так ціха, што здавалася зусім адмёр, мы паволі наблізіліся да вартоўні.

Калі дзверы яе расчыніліся, адразу ж моцна запахла царкоўным бэ-зам.

“Пазнаў?” – ты паглядзела на мяне задаволена.

Так, я пазнаў...

“Прывітаньне, Егішэ!”

“Прывітаньне, спадарыня Эл!” – кніганоша выйшаў з будкі і, як мне здалося, угодліва схіліў галаву.

“Ці ўсё ціха?”

“Усё ціха, спадарыня Эл...”

“Пазнаёмся, Егішэ, гэта...” – ты назвала маё імя.

“Я чытаў вашы вершы!” – прыязна прамовіў Егішэ...

За час, што мы ня бачыліся, ён быццам падрос, ва ўсякім разе прыкметна памажнеў і ўжо не выглядаў карлікам.

“Я наняла Егішэ ахоўваць Паўночны!” – ты паглядзела на мяне ўсё з тою ж выяўнаю задаволенасьцю.

“Ахоўваць Паўночны?!” – тут я ня мог не здзівіцца.

“Я купіла завулак...”

“Купіла?! У каго?..”

“У дзяржавы! У каго ж яшчэ!” – цывёрга адказала ты.

Па гэтай добра мне вядомай нежаночай цывёрдасьці ў тваім голасе я зразумеў: не жартуеш.

«А жыхары? Ты набыла завулак разам з яго жыхарамі?!»

«Так, разам з імі, але яны пакуль пра гэта ня ведаюць. Зрэшты, мне яны не замінаюць. Хочуць тут жыць, няхай жывуць. А захочуць выбрацца адсюль? Калі ласка! Я набуду ім кватэры!»

«Навошта табе ўсё гэта?»

«Хіба забыў?! Я ж марыла прыдбаць у Менску вуліцу! І вось мара спраўдзілася... Я ведаю, гэты завулак табе вельмі падабаецца. Я падару табе яго на твой дзень нараджэньня!»

«Разам з вартаўніком?» — зьедліва спытаў я.

«А што ў гэтым кепскага, калі разам?! — засьмяялася ты. — Праўда, Егішэ?»

«Праўда, спадарыня Эл!» — згадзіўся Егішэ, і нешта для мяне жыццёва-зразумелае прагучала ў ягоным адказе.

Я прыгледзеўся да інтрыгоўнага армяніна і раптам адчуў, што гэтае дзіця Арарата — твой брат па рызыцы, што ў ім жыве часьцінка цябе самой.

Вось чаму ты выкупіла яго ў міліцыянтаў!

А тое, што ён нішкам разносіў няшчасным кабетам красачкі — ружовая паэзія, якая табе, вядома, спадабалася, аднак жа не яна расчыніла твой тоўсты кашалёк...

«Вы любілі прыносіць самотным жанчынам кветкі? — з прыкметнаю цікавасьцю спытаўся я. — З чаго ўсё пачалося?»

Егішэ ажывіўся, было бачна — упадабаў маё пытаньне:

“Усё пачалося з вельмі чуйлівай гісторыі. Я рос бяз бацькі, мама

гадавала мяне адна... Адноўчы над нашым дваром нізка праляцеў аэраплан, з якога ўпалі кветкі. Я хацеў падараваць іх маме, але тут у двор убегла наша суседка, старэйшая за мяне дзяўчына, і забрала букет. Мне зрабілася крыўдна, я нават заплакаў. Мама ж мяне супакоіла, яна сказала: малады лётчык кінуў кветкі нашай суседцы, але не пацэліў у яе двор. Лётчык заляцаецца да яе... Ты ня плач, а хутчэй расьці і калі вырасьцеш, то заўсёды адзінокім жанчынам прынось кветкі..."

"Сапраўды, вельмі чуйлівая гісторыя... Але чаму вы прыносілі кветкі ўпотаі?"

"А гэта вялікая асалода менавіта ўпотаі ствараць жанчынам сьвята!" – адказаў Егішэ.

"Кім вы сябе адчувалі ў такія хвіліны?"

"Напэўна, донкіхотам..."

"А можа, донжуанам?!" – я не схаваў іранічнага ўсьмеху.

"Не, не донжуанам... Прычына тут вось у чым, — разважліва праказаў Егішэ, — донжуанам ня дадзена спазнаць такой асалоды, бо яны ня ўмеюць быць незаўважнымі..."

"О, на гэты конт Егішэ мае цэлую філасофію! – паведаміла ты. – Егішэ лічыць: ёсьць проста мужчыны і дасканалыя мужчыны. Першыя – донжуаны, другія – донкіхоты. Каб стаць дасканалым, мужчына павінен пераадолець у сабе донжуана. Шлях сапраўднага мужчыны – гэта шлях ад донжуана да донкіхота, а не наадварот. Праўда, Егішэ?!"

"Праўда, спадарыня Эл..."

"Усё разумею... Дзяцінства бяз бацькі, просьба маці, донжуаны, донкіхоты, кветкі... Дарэчы, дзе вы іх бралі? Куплялі?!" – з лёгкім недаверам я паглядзеў на Егішэ.

"На сьціплыя васількі грошы знойдуцца ў любога жабрака!" – голас у майго суразмоўцы пасур'ёзьнеў.

"Не крыўдуйце, калі ласка, я хачу даведацца вось пра што... Павінен жа быць нейкі патаемны матыў! Што вас усё-ткі найбольш прымушала разносіць свае кветкі?"

"Гэтак я засьцерагаўся яшчэ і ад жаданьня пакончыць сваё жыццё самагубствам!" – Егішэ зрабіў выяўны акцэнт на прыслоўі "гэтак".

"Божа літасьцівы!" – не стрымаў я свайго воклічу.

Егішэ спакойна тлумачыў далей:

"Дазнацца, дзе жыве безмужынная жанчына, нішкам прасачыць за ёю, каб выведаць, калі яна пакідае сваё жытло і калі вяртаецца ў яго – усё гэта ўздзейнічала на мяне, як уздзейнічае на мозг моцны алкаголь! Далей — незаўважна ўвайсьці ў кватэру..."

"Незаўважна ўвайсьці ў чужую кватэру?! У чыстым выглядзе крымінальнае злачынства!" – я адчуў нарэшце, што гэты рызыконт мне падабаецца.

"Так, я парушаў закон, але нічога ня краў. Проста апускаў у вазу кветкі і, адчуўшы, што кроў мая пачынае нязвыкла і салодка шумець, тут жа выходзіў на вуліцу. Так я здабываў жыцьцялюбны настрой.

Яго мне хапала звычайна на месяц, а тады зноў трэба было шукаць новую адзінокую жанчыну... Словам, гэта быў дзейсны ратунак ад жаданья павесіцца!”

“Салодкі шум крыві адцягваў увагу ад вяроўкі?”

“Адцягваў, і мне лягчэй жылося!”

“А продаж кніжак не засьцерагаў ад такога жаданья?”

“Кніжкі хутка скончыліся!”

Сваімі пераканаўчымі, ураўнаважанымі адказамі Егішэ ўсё больш і больш забіраў маю ўвагу; заварожвала ягоная – скажу так! – дзіцячая адкрытасць, лёгкае жаданьне гаварыць, а таксама ж падабалася адсутнасьць у ім боязі, якая звычайна выяўляецца ў залежнай душы: а ці тое кажу? а ці не здаюся наіўным? а ці так, як хачу, мяне зразумеюць?..

“Усё, хлопчыкі, досыць! Пагаманілі! Колькі ж можна! – раптам весела выгукнула ты. – Егішэ, я здымаю цябе з дзяжурства! Тушы ў будцы сьвятло! Едзем у найтклуб! У мяне ажно сьвярбляць далоні, прадчуваю вялікі выйгрыш!”

Табою авалодаў чарговы прыступ карцёжніцтва, у такі момант прасіць цябе ня ехаць у казіно – адна марнасьць.

Я быў стомлены (толькі што з далёкай дарогі – дарэчы, зручная прычына, каб разьвітацца дзеля дамашняга адпачынку і такім чынам падрыхтавацца да дзённай гаворкі з табою), аднак жа тое, што побач будзе Егішэ — хацелася яшчэ пацешыцца з ягонага таварыства — прымусіла мяне згадзіцца з тваёю легкадумнаю прапановаю.

Так мы ўтраіх і апынуліся ў казіно.

Я адмовіўся брацца за карты, Егішэ, дзякуй Богу, таксама, а ты, пакінуўшы нас у асобным пакоі, адразу ж паляцела да карцёжнікаў, якія сустрэлі цябе бязладным і гучным воклічам радасьці.

Нам прынеслі каньяк...

Егішэ загаварыў пра тое, што цывілізацыя кнігі, якая пераважна выходзіла ў чалавеку памяркоўнага дарослага, на жаль, зьнікае, яе месца заступае цывілізацыя кампутара, цывілізацыя суцэльнай гульні, якая ператварае чалавека ў дзіця...

“Чалавека гвалтоўна перапрабляюць у інфантальнага гульца!” – заключыў Егішэ.

“Аднак вы не паддаліся чарам суцэльнай гульні і прадавалі паэзію, а не пустое чытво?!”

“Паэзія – рэлігія тых, хто ня дбае пра выгаду. А я пра выгаду якраз і ня дбаю!”

“Вы прадавалі толькі сусьветную класіку?”

“Я прадаваў чужое, а роднае заўсёды дарыў. Гэта вам! — Егішэ паклаў перада мною кнігу Чарэнца. – Навучу вас чытаць па-армянску, а вы дапаможаце мне больш глыбей спазнаць беларускую мову!”

Ягоная прапанова спадабалася мне.

“Як вам жывецца ў нас?”

“Армяне – нацыя сьвету. Мы навучыліся прыжывацца скрозь. Вось

я... Кім толькі ня быў, дзе толькі ня жыў... Пачынаў з настаўніцтва, выкладаў у сумгаіцкай школе французскую мову... Калі ўсіх нас выгналі з Сумгаіту, давялося пабадзяцца і па Сочы, і па Маскве, і па Кіеву... Быў землякопам, дворнікам, сьлесарам, таксістам, грузчыкам на базары, нават у адной майстэрні рабіў ключы да замкоў..."

"Вось адкуль уменьне пранікаць у кватэры?!" – я хітравата ўсьміхнуўся.

"... нават вартаваў кніжны склад..." – казаў далей Егішэ, таксама ж хітравата ўсьміхнуўшыся.

"Кніжкі адтуль?"

"Можна сказаць, што і адтуль... Прыбіўся да вас, на Беларусь, а сябры мае, якія выжылі пасля Сумгаіту, апынуліся ў Еўропе..."

Тут ён крыху памаўчаў і разважліва даказаў:

"Цяпер толькі й чуеш: у Еўропу! У Еўропу! Але, калі сур'ёзна, то з чым жа мы туды прыйдзем? З эмоцыямі, нараканьнямі і бясконцымі крыўдамі?! Што мы можам там прапанаваць істотнага?!. Я чытаў вашага філосафа Акудовіча, ён якраз пра гэта й піша... А спадарыня Эл казала мне, што вы любіце Еўропу..."

"Гэта выдуманая, мастацкая любоў... Скажыце, спадарыня Эл сапраўды купіла Паўночны завулак?"

"Купіла. Мусіць, яе бацькі спадзяюцца ў цэнтры Менску знайсці нафту, бо з лёгкасьцю далі грошы на гэту незвычайную куплю!" – іранічна выдыхнуў Егішэ.

"Калі там знойдзецца нафта, то ўсё навакол давядзецца адсунуць: і Тэатр музычнай камедыі, і чыгуначны вакзал, і лінію метро, і ўсе універсітэты, і нават Дом Урада! І, магчыма, гэты карцёжны палац... Менск зноў памяняе сваё аблічча!" – я ад усёй душы засьмяяўся, і ў гэты ж момант да нас увайшоў заклапочаны гаспадар казіно.

"Спадарыня Эл прайграе!" – суха паведаміў ён.

"Хутка ёй пачне шанцаваць!" – супакоіў я гаспадара, і ён пакінуў нас. Мы дапілі каньяк.

"Што вы наогул скажаце пра нашу заступніцу?" – раптам спытаў Егішэ.

"Яна ўмее патрабаваць. Ад мяне заўсёды патрабавала вершаў! – ўсьміхнуўся я і дадаў. – А яшчэ яна ўмее трымаць грашыма!"

Тут усьмешка пакінула мяне.

"Аднак жа досыць. Усё засталася ў мінулым. Я пакідаю спадарыню Эл!"

"Вы рызыкуеце!" – усхваляваўся Егішэ.

"Рызыкую роўна столькі, колькі й вы!"

"Што я?! Я для яе толькі слуга, а вы ўсё-ткі яе мужчына..."

"І да вас, і да мяне, і да ўсіх астатніх у яе абсалютна аднолькавыя адносіны. Мужчыны для яе – цацкі... Ведаеце, ёсць такое моднае слоўца – "праект"! Я ненавіджу гэтае слоўца, бо яго цяпер вымаўляе і жук, і жаба. Дык вось, гэта яе любімае слова! І таму я для яе не каханак, я для

яе – праект! А цяпер вы для яе – праект! А пасля зьявіцца яшчэ нехта ... У яе натуры ёсьць нешта вампірычнае!.. Аднойчы гэта нават фізічна выявілася... Калі мы першы раз цалаваліся, яна мяне так балюча ўкусіла за язык, што ў мяне ажно сьлёзы на вачах пакруціліся!..”

“Праўда?!” – зьбянтэжана ўсклікнуў мой слаўны бяседнік.

“Праўда...” – пацьвердзіў я.

Ён спачувальна ўздыхнуў і з ноткаю неабвержнай наканаванасьці сказаў:

“Я бачыў сьпектакль “Паўлінка”. Мне растлумачылі, што Паўлінка – гэта ідэальная беларуска. Думаю, што Паўлінка так і застанеца на сцэне, а ў жыцьці будзе панаваць наша спадарыня Эл!”

Зноў заявіўся гаспадар казіно:

“Спадарыня Эл прайграла Паўночны завулак. Вас абодвух яна пакідае ў закладніках, а мяне з калегамі вязе паказаць сваё прайграннае дабро!”

Не чакаючы нашага адказу, гаспадар тут жа выйшаў, і ў масіўных дзьвярах злавесна сьвіргатнуў ключ.

Утульны – са столікам на дзьве асобы – пакой імгненна ператварыўся ў турэмную камеру; узорыстыя белыя краты на вокнах зьмястоўна ўзмацнілі гэта непрыемнае ўражаньне.

Як для паліцэйскай прозы, то неблагі фортэль!

“Шэф, ахоўваць трэба?” – пачулася ў калідоры.

“Не, ня трэба! Паехалі са мною!..”

У такія моманты дзеля супакаеньня звычайна кажучь нешта вынікова сьмешнае (прынамсі, гэтак робяць кінагероі), і я сказаў:

“Ляснуў мой падарунак да дня нараджэньня!”

“І маё вартаўніцтва!” – дадаў Егішэ...

“Наша дабрадзейка зноў нешта задумала! Невядома чым гэта скончыцца для нас?!”

“Нічога благога ня будзе! – упэўнена прамовіў Егішэ. – Давайце трохі пасядзім у спакоі...”

І трохі мы пасядзелі моўчкі, пабылі ў спакоі, памаркоціліся, падумалі пра сваё, на ўсякі выпадак пералічылі тое, што было ў нашых кішэнях, а калі за дзьвярыма сьціхла мітусьня і непатрэбнае нам тупаньне, Егішэ звычайным сьцізорькам адамкнуў замок, і мы, пільнуючыся, праз кухню пакінулі казіно.

Выйшла ўсё файна, нас ніхто не затрымаў.

Разьвіталіся непадалёк помніка Міцкевічу – на рагу Нямігі і Гарадскога вала.

“Што будзеце рабіць далей?” – спытаў я наўздагон свайго новага сябра.

“Вярнуся да кветак і адзінокіх жанчын! А вы?”

“Напішу пра Чарэнца паэму!” – адказаў я, а ў думках, глядзячы на помнік, прамовіў: “... а, можа, я нешта Міцкевічу вінен?..”